

Досвітний вогник.

З приводу століття Гребінчинго народження.

...Не забуваймо про небіжчаків, які свого часу, в добу безпросвітної темноти, засвічували свій досвітний вогник—ці слова, теж тепер небіжчак вже, Івана Боддаренка, мимоволі навернувшись на пам'ять, коли мені вгадало було помінути день столітнього народження Євгена Гребінки. І не тільки через те навернувся, що автор-небіжчик сказав їх про Гребінку,—ні: вони дуже добре характеризують постать цього українського письменника, як людини, що саме під час „безпросвітної темноти“, тремлячи та невелику рукою свигала свій маленький, досвітний огонь. Нехай те світло було невеличке, що свитів він, нехай воно не пробавало товстезних мурів густого мороку, що навис був над рідним краєм, але досвітної доби, коли темнота ще паузе й світла сонця не видно, великого важить і малий гагачик. Він, не видний за дня і непомітний, коли віде сонце, хоч на невелику просторин, роганця темряву й дає людям змогу робити своє діло. Він допомагає пережити тяжкі хвилини, коли пітьма змагається з світлом, і служить за провісника ясного сонця. Коло його інтимного сяйва збирається гурток працюючих, що вичають підготовчу до дня роботи. Таким досвітим вогником був поміж іншими в нашому письменстві й Гребінка.

Життя його не багате на цікаві рясні. Сын рідного пана в величезних претензіях, що писався як Гребінковим, народився наш письменник на хуторі в перятинському повіті, на Полтавщині 21 січня 1812 року. Хоч як одмовоувався від села його батько, штабо-каштан в одставці, проте українська стихія завила да навіть сем'ю обрусілого пана і знов переродила його сина на Гребінку. Ще на студентській лаві починав Євген переказати Пушкінову „Полтаву“ на українську мову, потім піше свої популярні приказки й вірші, які так

привали до вшодяго тодішнього громадянству; захоплюється видавати український журнал додатком до „Отечественный Записки“, видає український збірник, збірку коло себе чималий як на ті часи гурт співробітників. Але живучи в Петербурзі разом з прапоро Гребінки і в російському письменстві й потроху все далі одходить од рідного письменства, йдучи слідом за геніальним земляком своєю Гоголем. Було в українських творач Гребінки щось справді своє, янтмає, виблиски чималого ліричного таланту, що тікав од його, коли він переходив на чужу ниву, де йому лишалося по-рабському копіювати Гоголя, щоб кінець-кітцем звикнути в проміжні його слави без слуги для російського письменства. Відомий філософ В. Лесевич, аналізуючи твори Гребінки, дуже влучно порівняв його української теорії з російськими й дові, що тільки в перших автор був сам собою й давав щось правдиво своє, не вимучене й не вимушене, свіже й настроєний, й думками, й формою. І коли що зберігає ймення Гребінки од забути, то як-раз невеличка книжка його українських творів, а не великі російські томи.

На грірні думки наводять порівняння невеличкої тієї книжки, й досі свіжої та цілової, а припалима пилком фольгятами. Скільки справді доброго зробив би діла Гребінка, коли б лишався був пілком на своїй ниві й не шукав популярності в суєвідній літературі. Запальюючи свій досвітний вогник, Гребінка йшов за наказом серця і тому його української теорії обвіяли такою щирістю та сердечною теплою. Пилуча по російському пилку підлягав моді й паневким традиціям—ї російські твори виходили а-під його пера холодними, вимушеними, нічийого серця не торкаючи. Гребінка, як і Гоголь, став жертвою внутрішнього роздвоєння, і у його душа була переполовянена, і він кивав між тими половинями своєї внутрішньої істоти, не знаходячи собі в житті простого дороги.

Серце, симпатії, інтима потреба безпосередньої творчості—тягли його

до рідного ґрунту. Але, як і більшість тодішніх діячів українських, не міг він і сам зрозуміти того потягу, ні угрунтувати його, ні віддати йому безповоротно, раз на завжди. Панське життя, перебування на чужині, вплив російської журналістики, бажання слави—все це стояло на перешкоді тому потягові, нейтралізувало його добротичні впливи. Гребінка залупався в тому сильці обставин, бо сам не знав, яка велика єсть сила в рідному ґрунті і, похватом на йому працюючи, все-таки силкувався вийти в шарший світ, що зривався йому холодною моголою. Йому

„світ бийий і змалку здавався страшним“—

Та як захаватися? Не можна ж вік цілий

Пробути а собою одним („Човек“).
І тікаючи од примарної самотності, натрапив він на дібну; працюється з позем, уийшов він як-раз у смугу мертвого штилю, що затяг його й поховав на ніки.

В цьому лежить велика трагедія діячів досвітної доби. Вони засвічували свій вогник і він справляв свою добру службу, хоч на малу просторин розгачинючи темряву. Та вона все-таки дужча була і в світлі того світлячка речі показувались не такими, якими були дібна, а вибаряли очеркунчих, фактивних форм, і це абзавало людей, що виходили на працю з своїми малими вогниками. Замість простого шляху пускаялись вони безбач, маваїями, і що дивного, коли кінець-кітцем натрапляли на бездоріжжя й димали собі ноги. Просто перед нами був рідний народ і праця на його. Але той народ узяв із себе тему крипацьку маєу; освічене-же товариство на Україні вже акиштувалою роскомів уварування і азявляюго в них національного одстунця, череробляюча на Гребінковича, бо єдино в російщині бачило культуру й оправляння свого панства. За таких обставин навіть ті, кого щось тягло до народу, не могли пілком віддатися йому і з усіма своїми народолобними думками та амйрами все-таки були завжди панами,

щоб безоглядно й безповоротно ступити на новий шлях і вже йти ним не оглядаючись. Усі наші письменники досвітної доби заплятали свою подать цілому внутрішньому роздвоєнню, всі вони йшли чужою мірою були жертвами рабського становища народних мас та свого правдивого походу життя. І деякі з їх, принаймні сам Гребінка, жодя не розуміли пілком ясно, то відчували своє ненормальне становище серед рідного народу. „Полубіте ж, земляки, нашу „Ластівочку“—часав він на закінчєнні свого збіранка,—читайте її пшвидче, бо незаборою може прилетіти соловей—тоді хто стане слухати ластівку?“ І це справді було не тільки а літературного погляду, бо вже тоді залував могоутай світ Шевченка, але й а громадського, бо незаборою, а життя ще Гребінка в Катві Кирилло-Мефодієвці роблять спробу поставити українську справу ширше й глибоше, за єдино правдивий шлях—служавця народним інтересам з кожного погляду...

Для Гребінки то вже не під силу. Він був і остаєся тишовим досвітим вогником, провісником справжнього дня, але не діячем його. С. Єфремов.

Подільське земське зібрання.

(Лист з Камонця).

Як відомо, вибори в подільське земство пройшли під знаком „націоналізму“. Здавалося туди ніхто не просочить з „инакомизляцях“. Але перше зібрання губернське показало, що як не старались всіні маршалки, а повного „торжества русской идея“ не виступило. Перший же „пробний камінь“ націоналістів—всплунання на пам'ятник Столишинові—показав, що серед глаоних є дві виразних течії, часто земська та націоналістична. Не вважаючи на памкі промови п. Раковича (суб. маршалко, голова земського зібрання, він же й голова нац. союзу) та заглик п. Маркевича (довіт. маршалко) бути влячними аа те, що пошали в земство, аогновка 5000 карб. на пам'ятник Столишинові пройшла тільки 11 голосами, то б то